

Το πείραμα του «ωφελούμενου» στα Κοινωνικά Προγράμματα εργασίας: Μεταξύ εργασιακής βαρβαρότητας και ανεργίας

Μετά από 3 χρόνια μνημονίων, «εθνικής σωτηρίας» και κοινωνικής λεηλασίας είναι πλέον ηλίθιο φαινότατο ότι όσα βιώνουμε κυρίως οι νέοι και οι μετανάστες ως επισφαλείς εργαζόμενοι τα προηγούμενα χρόνια, έρχονται σήμερα ως μοντέλο εργασίας να επιβληθούν ολοκληρωτικά στις ζωές μας. Με μεγαλύτερη σαφήνεια από ποτέ, βρισκόμαστε μπροστά σε μια πραγματική σάρωση των βασικών εργασιακών δικαιωμάτων και κατακτήσεων που αποτελούσαν - ιδίως μεταπολιτευτικά- τη ραχοκοκαλιά του εργατικού δικαίου. Πρόκειται για όλα αυτά που μέχρι χτες υπήρξαν το βασικό όπλο των επιμέρους εργατικών αγώνων. Η κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων και η επικράτηση των ατομικών, η θεσμοθέτηση της εκ περιτροπής εργασίας, η συντριπτική μείωση του βασικού μισθού και ο ορισμός του σε ακόμη κατώτερα επίπεδα βάσει ηλικιακών κριτηρίων είναι μερικά μόνο παραδείγματα.

Εμείς από την πλευρά μας ως εργαζόμενοι σε ΜΚΟ στο πλαίσιο του προγράμματος Κοινωνικού Εργασίας μπορούμε να συνεισφέρουμε στη σημερινή εκδήλωση μιλώντας κυρίως για την εμπειρία που αποκομίσαμε μέσα από αυτά. Πέρα από τις ιδιαιτερότητες της εν λόγω εργασιακής συνθήκης, ήρθαμε αντιμέτωποι με το μοντέλο του εργαζόμενου ως «ωφελούμενου» και με τα ιδεολογήματα που πλασάρουν οι ΜΚΟ αναφορικά με την κοινωνική και τον εθελοντισμό σε μια εποχή που καταρρέουν σύσσωμα το υποτιθέμενο κράτος πρόνοιας, αλλά και η έννοια της εργασίας, όπως την ξέραμε στο δυτικό πολιτισμό τις τελευταίες δεκαετίες. Μάλιστα, ανάμεσα στα «ευαγή ιδρύματα» που έσπευσαν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα, ξεχώρισε η ΓΣΕΕ, η οποία μέσω του ΚΕΚ του ΙΝΕ ΓΣΕΕ, σε ένα εξαιρετικό ρεσιτάλ διγλωσσίας και ξεπουλήματος, βούτηξε πρώτη και καλύτερη το χέρι της στο μέλι αποσπώντας μεγάλο μερίδιο της πίτας (20.000 εργαζόμενους) από ένα πρόγραμμα που καταστρατηγεί την ίδια την Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας που υποτίθεται ότι προστατεύει...

Λίγα λόγια για τα «Κοινωνικά»...

Τα κοινωνικά προγράμματα απευθύνονται σε περίπου 57.000 άνεργους, έχουν διάρκεια πέντε μήνες, ενώ δεν υφίσταται δικαίωμα ανανέωσης σύμβασης ή εκ νέου συμμετοχής σε δεύτερο πεντάμηνο κοινωνικό πρόγραμμα εντός του ίδιου έτους. Ο μισθός καθορίζεται για όλους στα 625€ μηνιαίως (25 €/ημέρα, 25 ημερομίσθια/μήνα) και καταβάλλεται έμμεσα στους εργαζόμενους από το Υπουργείο με τη μορφή επιδότησης στις ΜΚΟ, οι οποίες είναι αρμόδιες για τις πληρωμές. Τα ποσά αυτά προέρχονται από χρηματοδότηση της Ε.Ε., η οποία προωθεί εξίσου το μοντέλο ελαστικής εργασίας (βλ. "flexicurity"), ενώ οι ασφαλιστικές εισφορές πληρώνονται από τον ΟΑΕΔ (άρα από εισφορές εργαζομένων). Οι συμβάσεις δεν αναγνωρίζουν επιδόματα αδείας, δώρα εορτών, τριετίες ή άλλα επιδόματα που απορρέουν από τις σπουδές και την ειδικευση του εργαζόμενου. Τέλος, εκλείπει οποιαδήποτε αναφορά στο δικαίωμα της απεργίας, αλλά και σε αυτό της άδειας, απλής ή αναρρωτικής, κάτι που εξηγεί εν μέρει, γιατί παρατηρείται συχνά κάθε ΜΚΟ να λειτουργεί κατά το δοκούν.

Ωφελούμενος ή Εργαζόμενος;

Εξαρχής, τίθεται ρητά από το περιεχόμενο των συμβάσεων ότι αυτές εξαιρούνται από το πλαίσιο της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας. Μάλιστα, η εμμονή στον όρο «ωφελούμενος» σχετίζεται με τη μη αναγνώρισή μας ως εργαζόμενους, κάτι που θα σήμαινε άλλωστε, πλήρη εργασιακά δικαιώματα. Οι άνεργοι που επιλέγονται μέσα από υποτιθέμενες διαδικασίες του ΑΣΕΠ (γιατί πολλά είδαμε!) ως εργαζόμενοι στα «κοινωνικά» χαρακτηρίζονται «ωφελούμενοι» βάσει ενός σκεπτικού που θέλει τον άνεργο όχι απλά οικονομικά αδύναμο, αλλά κοινωνικά ανενεργό και τους άνεργους εν γένει ευπαθή ομάδα με μειωμένες προσδοκίες. Με βάση αυτή τη λογική, το επίδομα ανεργίας θεωρείται παθητικός τρόπος αντιμετώπισης της ανεργίας. Ο άνεργος που βρέθηκε ακούσια σε αυτή τη θέση και πιθανόν επιδοτείται για ένα διάστημα αποτελεί πλέον μια περιττή δαπάνη, ένα μη παραγωγικό άτομο που ευθύνεται για την ανεργία του. Αντί αυτού επιλέγεται η «προσφορά εργασίας» προκειμένου ο άνεργος να λαμβάνει ένα είδος επιδόματος «εντασσόμενος» στην παραγωγή.

Έτσι, χιλιάδες άνεργοι μπήκαμε, μπαίνουμε και, όπως φαίνεται, θα συνεχίσουμε να μπαίνουμε σε **ένα ιδιόμορφο καθεστώς που τείνει να μας εξαιρεί από το εργατικό δίκαιο, ονομάζοντάς μας «ωφελούμενους» και όχι εργαζόμενους, «επιδοτούμενους» και όχι μισθωτούς.** Στην πραγματικότητα, αυτοί που ωφελούνται είναι οι ΜΚΟ που λαμβάνουν περίπου 5% της χρηματοδότησης ανά εργαζόμενο και οι συμβαλλόμενοι φορείς (κυρίως στους ΟΤΑ, αλλά και σε νοσοκομεία και άλλα ΝΠΔΔ) που καλύπτουν κενά, όπως έκαναν εδώ και χρόνια με τους συμβασιούχους και τους staggers. Ένα άλλο διόλου ευκαταφρόνητο όφελος για το κράτος είναι στην πραγματικότητα, η φαινομενική μείωση των δεικτών της επίσημης ανεργίας. Μέσα σε όλο αυτό το αλισβερίσι, δε λείπουν οι πελατειακές σχέσεις που

εμπλέκουν δημάρχους, κρατικοδίαιτους managers και συμβούλους που προΐστανται των ΜΚΟ, καθώς και το πολιτικό προσωπικό που συντάσσει και εγκρίνει τα περί ου ο λόγος προγράμματα.

Δικαιούχοι του προγράμματος: Μ.Κ.Ο. ή αλλιώς... Μπιζίνες Καλά Οργανωμένες

Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται κυρίως από το ΕΣΠΑ και σε μικρότερο ποσοστό από εθνικούς πόρους. Κάπου εδώ, με το πρόσχημα ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο δεν προβλέπει απευθείας επιδότηση του δημοσίου τομέα (αλλά μόνο ιδιωτών και ΜΚΟ), επινοήθηκε λίγο πριν τις εκλογές μια **περίπλοκη τριμερής σχέση εργασίας**, που περιελάμβανε τις «Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις», τους συμπράττοντες φορείς και τους εργαζόμενους. Οι άνεργοι που προσλαμβάνονται καλούνται να υπογράψουν μια σύμβαση με δύο διαφορετικούς εργοδότες, αλλά να πληρώνονται από κάποια τρίτη πηγή. **Α)** Η ΜΚΟ είναι ο «άμεσος εργοδότης» που λαμβάνει επισήμως μίζα ως διαχειριστής του εκάστοτε πεντάμηνου προγράμματος, **Β)** Ο συμπράττων φορέας είναι ο «έμμεσος εργοδότης», στον οποίο ο εργαζόμενος απασχολείται, καλύπτοντας ό,τι κενό υπάρχει, ενώ **Γ)** για την πληρωμή υπεύθυνο είναι το κράτος μέσω του Υπουργείου Εργασίας και της Διαχειριστικής Αρχής (ΕΠΑΝΑΔ), που εποπτεύει τις διαδικασίες και το παραγόμενο έργο.

Για κάθε εργατική διαφορά με βασικότερη όλων την καθυστέρηση των δεδουλευμένων, τις άδειες, τα επιδόματα ή το δικαίωμα στην απεργία, η **Επιθεώρηση Εργασίας**, πέρα από ελάχιστες τρανταχτές περιπτώσεις (π.χ. εργατικά ατυχήματα), απλά παραπέμπει στο Υπουργείο δηλώνοντας αναρμόδια! Αυτό συνέβη και μετά τη δική μας κινητοποίηση που έγινε με τη μορφή της στάσης εργασίας και των μαζικών καταγγελιών και πραγματοποιήθηκε σε συντονισμό και με τη στήριξη του Σωματείου Βάσης Εργαζομένων στις ΜΚΟ. **Οι καθυστερήσεις πληρωμών**, που είναι και η αιτία που προκάλεσε τις περισσότερες αντιδράσεις από πλευράς εργαζομένων, οφείλεται στο ότι οι ΜΚΟ ακολουθούν στην καλύτερη των περιπτώσεων τη ροή καταβολής των χρημάτων από το υπουργείο με βάση έναν προγραμματισμό τον οποίο γνώριζαν από την αρχή και φρόντισαν να κρύψουν τεχνηέντως σε μια ασαφή υποσημείωση της σύμβασης. Όταν άρχισε να γίνεται σαφές ότι οι πληρωμές δε θα γίνονται μηνιαίως, οι ΜΚΟ θυμήθηκαν να μας τονίζουν ότι είναι επιλογή μας να δουλεύουμε στο πρόγραμμα και ότι είμαστε «ωφελοόμενοι» που παίρνουμε επίδομα σε δόσεις μολονότι ούτε καν οι συμβάσεις δεν περιέχουν αυτή την ορολογία. Όσο για τα προγράμματα που ξεκίνησαν καθυστερημένα, οι διατυπώσεις υπήρξαν πιο κυνικές από την αρχή.

Ως προς το αντικείμενο και το χώρο εργασίας, όπως είπαμε, οι ΜΚΟ υπογράφουν ως άμεσοι εργοδότες και ουσιαστικά υπενοικιάζουν εργαζόμενους σε φορείς, προκειμένου να υλοποιήσουν κάποιο δήθεν κοινωφελές έργο (σημ: το έργο είναι τυπικά προκαθορισμένο, καθώς είναι αυτό το οποίο προτάθηκε από την εκάστοτε ΜΚΟ και εγκρίθηκε από το Υπουργείο προκειμένου αυτή να επιδοτηθεί). Στις περισσότερες περιπτώσεις οι εργαζόμενοι τοποθετούνται σε διάφορες κοινωνικές δομές των φορέων, ενώ απασχολούνται σε οτιδήποτε σχετικό -περισσότερο ή λιγότερο- με αυτό για το οποίο προσελήφθησαν: π.χ. καθαριστές σερβίρουν ως τραπεζοκόμοι σε παιδικούς σταθμούς, ψυχολόγοι δουλεύουν στο Πρωτόκολλο σε δήμους και νοσοκομεία, κοινωνικοί λειτουργοί κλείνουν τηλεφωνικά ραντεβού, διοικητικοί εργάζονται ως τραυματιοφορείς, δημοσιογράφοι κάνουν τηλεργασία για τη ΜΚΟ και data entry για το δήμο και ο κατάλογος δεν έχει τέλος. Με άλλα λόγια, εκεί που η διάλυση των δημοσίων υπηρεσιών αφήνει κενά, αυτά καλύπτονται με «φθηνούς», ανακυκλώσιμους εργαζόμενους.

Κάτω από αυτό το καθεστώς πολλοί από εμάς βρεθήκαμε από πολύ νωρίς σε μια διαδικασία επικοινωνίας με συναδέλφους, προκειμένου να αντιδράσουμε αρχικά σε «αυθαιρεσίες» πάνω στο ίδιο το πρόγραμμα (όπως είναι π.χ. η εργασία σε θέσεις πάγιων αναγκών των ΟΤΑ), καθώς και για ζητήματα αδειών και καθυστέρησης πληρωμών. Στα πλαίσια αυτού του αγώνα, **συγκροτήθηκε η Συνέλευση ανέργων / εργαζομένων στην κοινωφελή εργασία**.

Η Συνέλευση λειτουργεί και αποφασίζει αμεσοδημοκρατικά, χωρίς ιεραρχίες και έξω από κομματικές λογικές, με απόλυτο σεβασμό στη διαφορετικότητα του καθενός και της καθεμιάς από εμάς, χωρίς διακρίσεις φύλου, χρώματος ή εθνικότητας. Ο στόχος είναι η ανάπτυξη της συλλογικής αντίστασης στην επίθεση που τα προγράμματα κοινωφελούς εργασίας αντιπροσωπεύουν και τον αγώνα για την υπεράσπιση των εργασιακών δικαιωμάτων όσων προσλαμβάνονται σε αυτά.

Αντίθετα από όσα υποστηρίζουν ένθερμα τα αφεντικά των ΜΚΟ και των φορέων, τα προγράμματα κοινωφελούς εργασίας δεν είναι μια μορφή «επιδοτούμενης απασχόλησης», ούτε φυσικά «εθελοντισμός». Στόχος για εμάς ήταν εξ αρχής η συγκρότηση συνελεύσεων σε κάθε χώρο δουλειάς, προκειμένου να συντονίσουμε και από κοινού τον αγώνα μας, αλλά και να υπάρχει επικοινωνία και αλληλοενημέρωση για το τι συμβαίνει σε κάθε ΜΚΟ, δήμο ή νοσοκομείο. Τα κεντρικά αιτήματα, τα οποία αποτέλεσαν μέχρι τώρα αιτίες μαζικών καταγγελιών στην Επιθεώρηση Εργασίας, ήταν η **άμεση αποπληρωμή των δεδουλευμένων** και η **πληρωμή χωρίς καθυστερήσεις**, αλλά και η **αναγνώριση πλήρων εργασιακών δικαιωμάτων για όλους και όλες** (επιδόματα, υπερωρίες, άδειες, απεργία).

Μερικά παραδείγματα μορφών αγώνα που επιλέχθηκαν από εργαζόμενους ήταν η απεργία, η επίσχεση εργασίας, οι μαζικές καταγγελίες στο ΣΕΠΕ και οι συχνές παραστάσεις διαμαρτυρίας στη Διαχειριστική Αρχή. Είναι

αλήθεια ότι ως προς την πλήρη αναγνώριση εργασιακών δικαιωμάτων δεν κερδήθηκαν πολλά. Και στις δικές μας καταγγελίες στην Επιθεώρηση Εργασίας η απάντηση που ήρθε ήταν μια υπουργική εγκύκλιος, η οποία ουσιαστικά αποτελούσε επικύρωση του μνημονίου σημειώνοντας ότι στην περίπτωση μας δεν υπερισχύει το εργατικό δίκαιο, όπως οφείλει να συμβαίνει. Ωστόσο, από πλευράς μας, έγιναν κινήσεις αντιπληροφόρησης σε χώρους δουλειάς πάνω στο θέμα των νέων εργασιακών σχέσεων και ανοίξαμε πολιτικά το ζήτημα του μοντέλου του «ωφελούμενου», ενώ έγινε μια προσπάθεια αποδόμησης της θεωρίας περί εθελοντισμού και κοινωφελείας των χρηματοδοτούμενων αυτών μαγαζιών, των αυτοαποκαλούμενων και ως «Μη Κυβερνητικών» ή «Μη Κερδοσκοπικών» οργανώσεων.

Ωστόσο, **αποτελέσματα των πιέσεων και των πιο μαζικών και συντονισμένων αγώνων**, όπως στην Κρήτη, την Πάτρα, την Αθήνα και αλλού έφεραν, αν μη τι άλλο, μια επιτάχυνση των διαδικασιών στις ήδη καθυστερημένες πληρωμές, αφού ΜΚΟ, Διαχειριστική Αρχή, Υπουργείο Εργασίας και Επιθεώρηση Εργασίας δέχονταν από ένα σημείο και μετά συνεχείς επισκέψεις από απλήρωτους εργαζόμενους στα Κοινωνικά Προγράμματα.

Φυσικά, σε ένα μόλις πεντάμηνο, είναι δύσκολη η σύναψη σχέσεων και η απόκτηση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συναδερφικής αλληλεγγύης απέναντι στο εκάστοτε αφεντικό. Η προσωρινότητα της ίδιας της δουλειάς, η «καλή διαγωγή» στις θέσεις που υπόσχονταν μια μικρή αναβάθμιση του βιογραφικού (κυρίως για τους νέους πτυχιούχους), ο γενικότερος ωχαδερφισμός, η ματαιώση και ο φόβος έπαιξαν και εδώ το ρόλο τους. Παρόλα αυτά, δεδομένου του περιορισμένου χρόνου εργασίας και αντίδρασης, της μη γνώσης και εμπειρίας αναφορικά με το πρόγραμμα και του διαφορετικού χρόνου υλοποίησης από κάθε ΜΚΟ, οι αντιστάσεις που ως τώρα ορθώθηκαν πανελλαδικά δεν ήταν λίγες.

Έρχεται η ανάπτυξη... κάντε στην άκρη!

Έχοντας κλείσει ένας πρώτος κύκλος στα Κοινωνικά και βλέποντας νέα χρηματοδοτούμενα προγράμματα του ΕΣΠΑ να ξεπηδούν, αυτό που συμπεραίνουμε είναι ότι, όπως προβλέψαμε, τα Κοινωνικά ήταν μόνο η αρχή, καθώς ο όρος «ωφελούμενος» φαίνεται όχι μόνο να κατοχυρώνεται στο νέο εργασιακό πεδίο, αλλά να βγάζει κέρατα και ουρά!

Στα νέα πεντάμηνα προγράμματα για νέους έως 29 ετών για παράδειγμα, ο νέος θεωρείται a priori άπειρος και ως τέτοιος δε δικαιούται να ενταχθεί σε μια «κανονική» εργασιακή σχέση. Ως «ωφελούμενος» και πάλι, περνάει από υποχρεωτική μαθητεία σε ΚΕΚ, δωρίζεται σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, πληρώνεται με 400 – 460 ευρώ από το ΕΣΠΑ και έχει ένσημα πρακτικής άσκησης (μη συντάξιμα), ενώ απόλυση ή παραίτηση σε οποιαδήποτε φάση του πεντάμηνου ισοδυναμούν με μη καταβολή του συνόλου των δεδουλευμένων. Όλα αυτά, με τη ρητή υποσημείωση ότι ορισμένοι «ενδέχεται» να προσληφθούν για ένα χρόνο μετά το πέρας του προγράμματος με τον εργοδότη να γλιτώνει το σύνολο των ασφαλιστικών εισφορών. Φυσικά, το «ενδεχόμενο» πρόσληψης είναι αυτό που παράγει την απαιτούμενη ελπίδα, παραγωγικότητα και υπακοή.

Από δω και πέρα...

Αναμφισβήτητα, αυτή η συνθήκη γεννά την ανάγκη συνειδητοποίησης ότι όλα αυτά δεν ήρθαν προσωρινά και δεν ήρθαν για τους «άλλους», αν αυτό μέχρι σήμερα αποτελούσε -συνειδητά ή όχι- μια καλή δικαιολογία. Κάθε περιθώριο που αφήνουμε, κάθε δευτερόλεπτο υπομονής και απάθειας μετράει εναντίον μας και κάθε φορά που ένας μένει μόνος απέναντι στο αφεντικό ο λάκκος που σκάβουν στην τάξη μας ανοίγει πιο βαθιά. Η μέχρι τώρα εμπειρία ανέδειξε την ανάγκη της αυτοοργάνωσης και της ανάληψης πρωτοβουλιών για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στα προγράμματα. Οι πιλοτικές μορφές εκμετάλλευσης συνιστούν και νέα πεδία ταξικών μαχών. Όσες νομικές ασάφειες κι αν προκύπτουν σε αυτά, ο αποφασιστικός παράγοντας που θα διαμορφώσει το «δίκαιο» στα καινούρια αυτά πεδία και θα επιβάλλει το δίκιο των εργαζομένων δεν είναι άλλωστε πρωτίστως οι νομικές διεκδικήσεις, αλλά ο συλλογικός και επίμονος αγώνας.

Η εμπειρία μας λοιπόν από αυτά τα προγράμματα δεν αφήνει περιθώρια οποιασδήποτε μορφής αυταπάτης. Όσο τα προγράμματα αυτά συνεχίζονται, εμπεδώνονται και νομιμοποιούνται στη συνείδηση των εργαζομένων, τόσο τα δικαιώματα και οι αποδοχές θα συμπιέζονται χωρίς διακριτό όριο. Οι διαχειριστές των προγραμμάτων φαίνεται ότι όλο και σκληραίνουν την εκμετάλλευση αξιοποιώντας τις ανάγκες των εργαζομένων για ένα εισόδημα. Ένα πράγμα μόνο μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο, το γεγονός ότι το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια είναι συνάρτηση της οργάνωσης, των αγώνων, των κινητοποιήσεων και της γενικότερης δράσης όλων όσων εμπλέκονται σε αυτό το καθεστώς εκμετάλλευσης.

Συνέλευση Ανέργων / Εργαζόμενων στην Κοινωνική Εργασία